
Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama

2020. – 2024.

Zagreb, siječanj 2020.

Sadržaj

Sadržaj	1
Uvod	2
Postupak izrade Akcijskoga plana	9
Ciljevi	10
CILJ 1: USKLADITI I UNAPRIJEDITI HRVATSKI ZAKONODAVNI OKVIR ZA PREVENCIJU NASILJA U ŠKOLAMA TE DONIJETI POVELJU O NENASILJU	10
CILJ 2: OSTVARITI SUSTAVNO PRIKUPLJANJE I OBRADU PODATAKA KOJI SU RELEVANTNI ZA PREVENCIJU NASILJA U ŠKOLAMA	14
CILJ 3: POBOLJŠATI KVALITETU I PRAĆENJE TE POVEĆATI BROJ VERIFICIRANIH ŠKOLSKIH PROGRAMA/PROJEKATA ZA PREVENCIJU NASILJA KOJI SE PROVODE U ŠKOLAMA	16
CILJ 4: OSIGURATI SUSTAVNE MJERE POTPORE U PREVENCIJI NASILJA U ŠKOLAMA UČENICIMA, UČITELJIMA, RODITELJIMA/SKRBNICIMA	20
CILJ 5: OSIGURATI PRETPOSTAVKE ZA OSTVARENJE NULTE TOLERANCIJE NA NASILJE U ŠKOLAMA	26
CILJ 6: PROVESTI MEDIJSKU KAMPANJU O PREVENCIJI NASILJA U ŠKOLAMA	28
Popis kratica	31
Popis literature	32

Uvod

Svjetska zdravstvena organizacija (World Health Organization, 2002.) nasilje definira kao namjerno korištenje fizičke snage i moći prijetnjom ili akcijom prema samome sebi, prema drugoj osobi, prema grupi ljudi ili čitavoj zajednici, što može rezultirati ili rezultira ozljedom, smrću, psihičkim posljedicama, smetnjama u razvoju ili deprivacijom. Nasilje je složena, individualna i društvena pojava koja je prisutna u svim područjima ljudskog djelovanja. Događa se na osobnoj razini (npr. samoozljeđivanje), na razini međuljudskih odnosa (npr. vršnjačko nasilje, obiteljsko nasilje) i na razini kolektiva, odnosno zajednice (npr. ekonomska deprivacija). Izloženost bilo kojem obliku nasilja ugrožava socijalni, emocionalni i kognitivni razvoj djece te nepovoljno djeluje na mogućnost uživanja mnogobrojnih ljudskih prava.

Uz poguban utjecaj na kvalitetu života i razvoj pojedinaca i zajednica (npr. obitelji, razreda), nasilje uzrokuje i značajne financijske štete jer dovodi do niza izdataka u zdravstvu, socijalnoj zaštiti i pravosuđu. Fang i sur. (2012.) utvrdili su da troškovi SAD-a po djetetu – žrtvi nasilja iznose od 98.000,00 do 210.000,00 dolara. Uz to, izloženost nasilju otežava ili onemogućuje produktivno i uspješno obavljanje niza aktivnosti, što dovodi do nemjerljivih indirektnih troškova, usporavanja ekonomskog razvoja društva, socijalne neravnopravnosti i drugih nepovoljnih posljedica (Butchart i sur., 2008.). „Žrtve nasilja najčešće bivaju izolirane te se bore s problemima kao što su otuđenost, depresija i nedostatak socijalne kompetencije, što znatno otežava ili potpuno onemogućuje bilo kakav daljnji socijalni kontakt, a dovodi do nemogućnosti nošenja s dnevnim teškoćama, gubitka povjerenja u sebe, samopoštovanja, opće depriviranosti, nemogućnosti skladnoga i kvalitetnoga osobnog rasta i razvoja, a samim time i nemogućnosti kvalitetnog življenja i žrtve i njezine obitelji, partnera i djece. Ovo predstavlja posebno složen problem jer se tako posljedice nasilja prenose ne samo na ostale članove obitelji, nego i na sljedeće generacije“ (Žilić i Janković, 2016: 71).

S obzirom na raznovrsne razorne posljedice nasilja, njegova je prevencija zakonski, etički i ekonomski imperativ. Svrha i smisao ovog dokumenta je u operacionalizaciji prevencije nasilja u hrvatskim školskim ustanovama, definiranjem mjera i aktivnosti koje će u sinergijskom djelovanju nadležnih tijela državne uprave, školskih ustanova, nevladinih organizacija i drugih dionika pridonijeti najboljoj mogućoj zaštiti svih dionika odgojno-obrazovnoga sustava od svakog oblika nasilja. Važnost zaštite djece i mladih od svakog oblika nasilja naglašena je u mnogim međunarodnim i nacionalnim dokumentima i propisima, od kojih u nastavku izdvajamo najznačajnije, odnosno one na kojima se temelji ovaj dokument.¹

Ponajprije, Republika Hrvatska svim svojim građanima i građankama jamči i osigurava ravnopravnost, slobode i prava. Odredbe su to **Ustava Republike Hrvatske (NN, br. 85/10, 05/14)** koji državnim tijelima i ustanovama dodatno nalaže zaštitu materinstva, djece i

¹ Svi navedeni dokumenti dostupni su na službenim mrežnim stranicama nadležnih tijela državne uprave.

mladeži, kao i stvaranje socijalnih, kulturnih, odgojnih, materijalnih i drugih uvjeta kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život svakog djeteta. Takvim određenjem Hrvatska se jasno svrstala među države u kojima postoji čvrsta osnova za maksimalno poštovanje **Konvencije UN-a o pravima djeteta (20. studenoga 1989., Generalna skupština UN-a)**, holističkog okvira univerzalnih minimalnih standarda koje su odrasli dužni osigurati svakom djetetu kao neprijepornom subjektu prava. U Konvenciji UN-a o pravima djeteta navodi se da države stranke moraju poduzeti „sve potrebne zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere da zaštite dijete od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zloporaba, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući spolno zlostavljanje, dok se o njemu brine roditelj(i), zakonski skrbnik(ci) ili neka druga odgovorna osoba kojoj je skrb djeteta povjerena“. Sve navedene mjere „moraju obuhvatiti djelotvorne postupke uvođenja socijalnih programa za pružanje potrebne pomoći djetetu i onima koji se o njemu brinu te za druge oblike prevencije i utvrđivanja, izvješćivanja, ukazivanja, istraživanja, postupanja i praćenja slučajeva zlostavljanja djeteta koji su opisani i, bude li potrebno, za uključivanje suda“.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, NN, br. 6/07) posebno ističe i od država potpisnica traži poduzimanje odgovarajućih mjera u sprječavanju nasilja nad osobama s invaliditetom, odnosno učenika s teškoćama.

Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, NN MU, br. 3/18) ima cilj osigurati učinkovitu zaštitu žrtava od nasilja, posebice žena koje su žrtve rodno uvjetovanog nasilja. Traži se promjena tradicionalnih rodni uloga zbog toga što su tradicionalne rodne uloge glavni generator neravnopravnoga položaja žena u odnosu na muškarce i uzrok raširenosti rodno utemeljenog nasilja prema ženama kakvo je prisutno danas.

Život bez nasilja za svu djecu jedan je od prioriteta **Strategije Vijeća Europe za prava djeteta (2016. – 2021.)**, (*Vijeće Europe, ožujak 2016*). Prema Strategiji: „Nasilje nad djecom kršenje je prava djeteta, ugrožava socijalni razvoj djece i utječe na njihovo uživanje drugih prava. Nasilje često ima pogubne kratkoročne i dugoročne posljedice po mentalno i psihičko zdravlje, koje ponekad traje u nekoliko generacija.“. Naglašeno je kako je ukidanje svih oblika nasilja zakonski, etički i ekonomski imperativ. Naglašen je također spor i neujednačen napredak država-članica u zaštiti djece od nasilja pa je rizik za nasilje nad djecom i nadalje prisutan u svim sredinama, uključujući digitalno okružje i mjesta gdje bi djeca trebala biti najsigurnija (u školama, u svim vrstama domova, kod kuće i na drugim mjestima). Nedovoljno ulaganje u prevenciju nasilja, neujednačene i loše provođenje nacionalnih politika, nedostatni podaci i istraživanja te nedovoljna pozornost koja se poklanja mehanizmima za savjetovanje, izvješćivanje, oporavak i reintegraciju djece, ključni su razlozi nedovoljne zaštite djece.

U Nacionalnoj strategiji za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine (Vlada RH, rujan 2014.) fokus se stavlja na unaprjeđenje i osiguravanje usluga prilagođenih djeci u obrazovanju, pravosuđu, zdravstvu, socijalnoj skrbi, sportu i kulturi, na eliminaciju svih oblika nasilja nad djecom te osiguranje prava djece u ranijim

situacijama, kao i aktivno sudjelovanje djece. Nadovezujući se na Strategiju Vijeća Europe za prava djeteta, nacionalni pristup eliminaciji nasilja nad djecom obuhvaća pet područja: tjelesno kažnjavanje, tjelesno i psihičko zlostavljanje i svjedočenje obiteljskom nasilju; seksualno iskorištavanje i seksualno zlostavljanje djece; nasilje u školama - vršnjačko nasilje i nasilje od strane djelatnika i suradnika škole; nasilje izvan obitelji i škole, u medijskome prostoru, elektroničko nasilje te trgovanje djecom. U dokumentu se ističe da je, iako većina škola ima razvijene programe prevencije i protokole o reagiranju u slučajevima nasilja, potrebno drukčije definirati indikatore postignuća odredbi zakona i propisa u smislu smanjenja broja slučajeva nasilja u školi (među vršnjacima, učenika prema učiteljima i učitelja prema učenicima). S time u vezi, Strategija predviđa ostvarivanje sljedećih ciljeva:

- osigurati ostvarivanje prava djeteta na nenasilno školsko okruženje eliminiranjem tolerantnih stajališta prema nasilju nad djecom i među djecom te stigmatiziranje djece s iskustvom vršnjačkog nasilja,
- dugoročno, sistematizirano, planirano i organizirano usmjeravati aktivnosti na suzbijanju nasilja među djecom i nad djecom na svim razinama (lokalnoj i državnoj),
- osigurati međusektorsku suradnju na nacionalnoj i lokalnoj razini u provedbi koordiniranih aktivnosti svih resora usmjerenih na eliminaciju nasilja među djecom i nad djecom te načine kontinuiranog praćenja stanja i javnog izvješćivanja,
- osigurati pravo na kvalitetan, dostupan i nestigmatizirajući oporavak djece koja doživljavaju nasilje te stručnu pomoć djeci koja čine nasilje.

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (NN, br. 124/14) sustav odgoja i obrazovanja određuje kao koherentnu cjelinu u kojoj svi sudionici i ustanove – dječji vrtići, osnovne škole, gimnazije, strukovne i umjetničke škole i učenički domovi – dobivaju odgovarajuću potporu, imaju visok stupanj autonomije, ali i preuzimaju veliku odgovornost za kvalitetu i ishode svog rada. U odnosu na neprihvatljive oblike ponašanja učenika Strategija obvezuje školske ustanove da u skladu sa svojom odgojnom ulogom i djelatnošću preveniraju i sprječavaju neprihvatljive oblike ponašanja učenika te savjetuju i pomažu učenicima u rješavanju teškoća i problema s kojima se suočavaju.

Sukladno **Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi** (NN, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18 i 98/19) neprihvatljiva ponašanja učenika su povreda dužnosti, neispunjavanje obveza i nasilničko ponašanje učenika. Isti zakon školskim ustanovama nalaže obvezu osiguravanja jednakih obrazovnih mogućnosti svim učenicima, prava na savjet i pomoć u rješavanju problema, na odgojno-obrazovnu potporu i stručni tretman učenika s problemima u ponašanju. Školske ustanove dužne su pratiti socijalne probleme i pojave u učenika te poduzimati mjere za otklanjanje njihovih uzroka i posljedica i zaštite prava učenika, u suradnji sa socijalnim službama. Zakonom je također propisana obveza provedbe i evaluacije školskih preventivskih programa te obveza provođenja pedagoških mjera u najboljem interesu učenika.

Način postupanja učitelja, nastavnika, odgajatelja, stručnih suradnika i ravnatelja osnovnih i srednjih škola te učeničkih domova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te obveze prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima reguliran je različitim zakonima i pravilnicima kao što su: *Zakon o prosvjetnoj inspekciji*, (NN, br. 61/11, 16/12 i 98/19), *Zakon o Agenciji za odgoj i obrazovanje* (NN, br. 85/06), *Zakon o stručno-pedagoškom nadzoru* (NN, br. 73/97), *Pravilnik o načinima, postupcima i elementima*

vrednovanja učenika u osnovnim i srednjim školama (NN, br. 112/10 i 82/19), Pravilnik o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima (NN, br. 132/13), Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera (NN, br. 94/15, 3/17), Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, br. 24/15), Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (NN, br. 34/14, 40/14, 103/14 i 102/19), Pravilnik o normi rada nastavnika u srednjoškolskoj ustanovi (NN, br. 94/10) te protokoli: Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima (Vlada RH, 2014.), Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece (Vlada RH, 2014.), Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja (Vlada RH, 2018.), Protokol o pokretanju psiholoških kriznih intervencija u sustavu odgoja i obrazovanja (MZO, 2015.) i dr. Uz to, svakako ne treba zanemariti značenje koje imaju zakoni koji uređuju sustav odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj kao što su: Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18 i 98/19), Zakon o strukovnom obrazovanju (NN, br. 30/09 i 25/18), ali i Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN, br. 10/97, 107/07, 94/13 i 98/19).²

Pitanja nasilja u školama nisu samo u domeni sustava odgoja i obrazovanja pa je logično da se nameće potreba međusektorske suradnje svih relevantnih tijela kako bi se prevenirali različiti oblici nasilja u školama. Uz propise iz sustava odgoja i obrazovanja za kvalitetno djelovanje u cilju prevencije nasilja u školama značajni su i **propisi drugih resora** kao što su Ministarstvo pravosuđa, Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Ministarstvo zdravstva, Središnji državni ured za šport itd. Riječ je o Zakonu o radu (NN, br. 93/14, 127/17 i 98/19), Obiteljskom zakonu (NN, br. 103/15 i 98/19), Kaznenom zakonu (NN, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18 i 126/19), Prekršajnom zakonu (NN, br. 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18), Zakonu o kaznenom postupku (NN, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17 i 126/19), Zakonu o sudovima za mladež (NN, br. 84/11, 143/12, 148/13, 56/15 i 126/19), Zakonu o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje (NN, br. 133/12), Zakonu o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima (NN, br. 117/03, 71/06, 43/09, 34/11), Zakonu o elektroničkim medijima (NN, br. 153/09, 84/11, 94/13, 136/13) te mnogobrojnim drugim zakonskim i podzakonskim aktima, protokolima, strategijama i planovima u kojima su djeca i mladi, kao i škole, neizostavni dionici.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja radi provedbe navedenih zakonskih obveza u odgojno-obrazovnom sustavu sufinancira školske preventivne programe i krizne intervencije.

U 2016. godini poduzete su 24 krizne intervencije (218.543,00 kn), 2017. godine bilo je 19 kriznih situacija (103.729,00 kn) dok je u 2018. bilo čak 52 intervencije koje su zahtijevale usluge Tima za krizne situacije u školama (418.394,00 kn). Broj preventivnih programa rastao je od 8 (120.000,00 kn) u 2016. godini do 38 u 2018. godini (411.690,00). Dakle, sredstva se koriste za krizne intervencije u školama te za provođenje preventivnih programa. Gledajući ukupna ulaganja, ona su povećana u 2018. godini u odnosu na 2016. godinu za 491.541,00 kn, odnosno s 338.543,00 kn na 830.084,00 kn.

² Svi navedeni dokumenti dostupni su na mrežnoj stranici Ministarstva znanosti i obrazovanja.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja provodi i **Natječaj za dodjelu bespovratnih sredstava projektima udruga u području izvaninstitucionalnoga odgoja i obrazovanja djece i mladih** u četiri prioriteta područja: Odgoj i obrazovanje za osobni i socijalni razvoj, solidarnost, socijalnu uključenost i opće ljudske vrijednosti; Odgoj i obrazovanje za mir i nenasilno rješavanje sukoba; Odgoj i obrazovanje za ljudska prava, odgovornost i aktivno građanstvo i Odgoj i obrazovanje o pravima i očuvanju identiteta nacionalnih manjina, interkulturalizmu i multikulturalizmu. Tako je u školskoj godini 2018./2019. financirano ukupno 2.439.512,00 kn za različite projekte kojima se provodi senzibiliziranje cjelokupne javnosti o problematici nasilja u sustavu odgoja i obrazovanja.

U Republici Hrvatskoj postoji zakonska regulativa, kao i strateški okvir djelovanja u ovom području usklađen sa svim relevantnim međunarodnim dokumentima. Međutim, nasilničko ponašanje i dalje je prisutno u svim razinama odgoja i obrazovanja, u njemu sudjeluju svi dionici odgojno-obrazovnog procesa, a pojavljuju se novi i još uvijek nedovoljno istraženi oblici nasilja koji svojim intenzitetom i snagom posebice dolaze do izražaja u školskom okruženju. Prikupljanjem podataka o nasilju u školama (web Obrazac za evidenciju o pojedinačnom slučaju nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama u 2017. i 2018. godini), Ministarstvo znanosti i obrazovanja nakon analize prikupljenih podataka uočava kako se većina prijavljenih slučajeva nasilja odnosi na vršnjačko nasilje, odnosno nasilje među djecom i mladima u prostorima u kojima se održava nastava, u ostalim školskim prostorima, dvorištima škola, na ulicama. Nasilničko ponašanje, tjelesne ozljede, tučnjave i verbalno nasilje najčešći su oblik nasilja, a u najvećem broju slučajeva žrtve su upravo učenici.

Iako egzaktni pokazatelji o pojavnosti nasilja u hrvatskom društvu i hrvatskim školama ne postoje, rezultati istraživanja provedenog u projektu *Razvoj modela socijalno-pedagoških intervencija u osnovnoj školi* Agencije za odgoj i obrazovanje (2015. - 2018.) na uzorku od 3.457 roditelja i učenika u 43 osnovne škole u Republici Hrvatskoj pokazali su da u hrvatskim osnovnim školama probleme u ponašanju, među kojima su i različiti oblici nasilničkog ponašanja, manifestira najmanje 13% učenika (Bouillet i sur., 2018.). Godišnja izvješća o radu pravobraniteljice za djecu upozoravaju na teškoće u sveobuhvatnom ostvarivanju prava djece na zaštitu od svih oblika nasilja. Posebno zabrinjavaju prijave koje se odnose na sve oblike nasilja nad djecom u ustanovama odgoja i obrazovanja, koje upućuju na nedovoljno učinkovite mjere i aktivnosti, posebice na razini prevencije. Na obveze države u borbi protiv nasilja nad djecom, osim prihvaćenih međunarodnih dokumenata, upućuju i Zaključne primjedbe Odbora za prava djeteta UN-a o kombiniranom trećem i četvrtom periodičnom izvješću Hrvatske (2014.) u kojima je Odbor iskazao zabrinutost zbog nasilja nad djecom u školama te preporučio osnaživanje programa prevencije uz sudjelovanje djece.

Rezultati trogodišnjega međunarodnoga istraživačkog projekta „BECAN – Epidemiološko istraživanje zlostavljanja i zanemarivanja djece“ iz 2011. godine, provedeno na uzorku od 3.644 učenika 5. i 7. razreda osnovne škole te 2. razreda srednje škole, polaznika 69 škola s područja cijele Hrvatske i 2.808 njihovih roditelja, pokazali su da je 65,8% djece tijekom prethodne kalendarske godine doživjelo neki oblik psihičke agresije (npr. roditelj je vikao ili se derao na dijete ili je ignorirao dijete, tj. odbijao s njime razgovarati ili vrijeđao dijete nazivajući ga glupim, lijenim...). Psihičko zlostavljanje u prethodnoj godini doživjelo je 21% djece (npr. roditelj je rekao djetetu da bi želio da je mrtvo ili da se nikada nije rodilo ili je

prijetio djetetu da će ga izbaciti iz kuće ili poslati da živi negdje drugdje). Tjelesno kažnjavanje (npr. pljuske, čupanje za kosu, udarce po stražnjici) doživjelo je prethodne godine 41% djece, a tjelesno zlostavljanje (npr. udarce nogom ili udarce šakom u glavu) 23,6% djece. Pri tome se pokazalo da ona djeca koja češće doživljavaju tjelesno kažnjavanje češće doživljavaju i tjelesno zlostavljanje (Ajduković i sur., 2012.).

Različita istraživanja pokazala su da je za uspješno suočavanje s problemom nasilja u školama potrebna intervencija na više razina (djeca pojedinačno, razredni odjel, škola, roditelji i obitelj, društvena zajednica), kao i da se bez planiranih i sustavnih mjera stanje pogoršava (Komparativne studije, Rigby, 2006.), a pokazuju to i metaevaluacije (Park-Higgerson i sur., 2008.). To podrazumijeva pristup „**odgovor cijele škole**“ prema kojem cijela škola kontinuirano provodi prevenciju nasilja. Pristup je cjelovit i uključuje sljedeće elemente: jasnu potporu rukovodstva škole, utemeljenost na zajedničkim vrijednostima, promicanje inkluzivne kulture škole, sudjelovanje učenika, kurikulum, socijalno-emocionalno učenje, kontinuiranu brigu o profesionalnome razvoju učitelja, rad s roditeljima/skrbnicima te, konačno, dobro usuglašen sustav programa na svim razinama prevencije. Ipak, važno je priznati činjenicu da mnoge škole nemaju dovoljan broj stručnih službi pa tako ni njihovu sustavnu potporu. Razmjeri problema u mnogobrojnim lokalnim zajednicama nadilaze prostor škole, događa se da ni mnogi gradovi nemaju dostupne psihologe, socijalne pedagoge i sl. te su čitave obitelji ili prepuštene same sebi bez kvalitetne stručne potpore ili su prisiljene za ove usluge putovati u susjedna mjesta. Također, nužno je stručnim suradnicima u školama omogućiti više vremena i potpore (u stručnome smislu također) da provode praćenje, istraživanje o problemima u školi i predlažu mjere kojima bi zajedno s cijelom školom provodili prevenciju.

Kako su različiti oblici nasilja prisutni između same djece, važno je aktivno uključiti sve dionike, uključujući i djecu promatrače. Vršnjaci mogu pomoći u uspostavljanju dobrih odnosa među djecom te dati potporu i pomoć djeci koja trpe i djeci koja zlostavljaju. Mnogi preventivni programi uključuju komponentu vršnjačke pomoći, ali i zahtijevaju stručno vođenje od stručnih suradnika kako djeca ne bi prekoračila svoje granice i mogućnosti te preuzela na sebe više odgovornosti nego što im treba, ali i da bi se osigurala odgovarajuća briga o mentalnom zdravlju djece vršnjaka pomagača.

I u Hrvatskoj su posljednjih 20-ak godina pokrenute mnogobrojne inicijative koje nedvojbeno upućuju na učinkovite strategije, modele i programe prevencije nasilja, a u kojima sudjeluju Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Agencija za odgoj i obrazovanje, Učiteljski fakulteti, E soba, Forum za slobodu odgoja, Društvo za psihološku pomoć i Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) te mnogi drugi.

Pristup koji zastupa Vijeće Europe u suzbijanju nasilja jest obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava. Programi takvoga obrazovanja temelje se na promicanju socijalne kohezije i interkulturnoga dijaloga, vrednovanju raznolikosti, ravnopravnosti, uključujući i spolnu i rodnu ravnopravnost. Upravo u tom smjeru **novi kurikulumi** (siječanj 2019.) donijeli su veliku pozitivnu promjenu i reformirali su dosadašnje nastavne planove i programe te način poučavanja, vrednovanja i ocjenjivanja, a i bave se prevencijom nasilja. Prema odgojno-obrazovnim ciljevima novih kurikuluma međupredmetnih tema **Osobni i socijalni razvoj, Građanski odgoj i obrazovanje, Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije, Održivi razvoj i Zdravlje** za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj

učenici će, uz ostalo, razvijati: sliku o sebi, samopoštovanje i samopouzdanje, prepoznavanje, prihvaćanje i upravljanje svojim emocijama i ponašanjem, empatiju, usvojiti prava i odgovornosti digitalnoga građanina te strategije rješavanja problema, nenasilnog rješavanja sukoba i uspješnog suočavanja sa stresom. Također, učenike se usmjerava na aktivno djelovanje u zajednici.

Uz sve, u tekstu spomenute te druge institucije i organizacije iznimnu ulogu u prevenciji nasilja imaju i mediji. Premda se značaj medija umnogome pomaknuo od shvaćanja da oni govore ljudima što da misle, mediji su i dalje značajni u smislu određivanja tema javnih rasprava i *mainstream* diskursa. S time u vezi, neprijeporna je uloga medija u odgoju i obrazovanju, ali i društvenih mreža. Stoga bi trebalo poticati izvještavanje koje promiče demokratsko građanstvo i ljudska prava, socijalnu koheziju i interkulturalni dijalog, vrednovanje raznolikosti, ravnopravnosti, uključujući spolnu i rodnu ravnopravnost. Također, u izvještavanjima treba biti jasno naglašena jasna i nedvosmislena osuda nasilja te promocija nenasilja kao aktivnog stajališta i djelovanja za ostvarivanje ljudskih prava svih dionika odgojno-obrazovnoga sustava i zajednice. Mediji mogu poduprijeti i nadopuniti nastojanja škola, agencija, Ministarstva znanosti i obrazovanja i svih drugih dionika Cjelovite kurikularne reforme jer se u novim kurikulumima međupredmetnih tema nalaze sadržaji koji su bit prevencije nasilničkog ponašanja te polazište preventivnih strategija i školskih preventivnih programa.

Uz senzibilizaciju društva, odnosno poticanje na sustavno, stručno i međuresorno pristupanje rješavanju problema nasilja, važno je da mediji i svi drugi sudionici odgojno-obrazovnih procesa oprezno i s razumijevanjem upotrebljavaju termine koji definiraju ponašanje pojedinca, skupine ljudi i općenito međuljudske odnose. Nasilje u društvu, a posebno nasilje u obitelji i nasilje u školama, izazivaju opravdanu pozornost svih, nitko ne može biti isključen od odgovornosti po tom pitanju.

Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama 2020. – 2024. (dalje u tekstu: Akcijski plan), na temelju spomenutih dokumenata i ostalih dokumenata, suvremenih znanstvenih spoznaja te praktičnog iskustva mnogobrojnih stručnjaka, djece i predstavnika civilnog sektora, obuhvaća pet velikih područja odgojno-obrazovnoga djelovanja u osnovnim i srednjim školama te učeničkim domovima:

- zakonodavni okvir
- dostupnost i kvaliteta podataka
- potpora dionicima odgojno-obrazovnoga procesa
- školski preventivni programi/projekti i strategije
- medijska kampanja.

Za lakše praćenje teksta Akcijskog plana dajemo obrazloženje pojmova:

Učitelj – učitelj u osnovnoj školi, nastavnik u srednjoj školi, odgajatelj u učeničkome domu.

Škola – podrazumijeva sve školske ustanove: osnovne škole, srednje škole, učeničke domove i centre za odgoj i obrazovanje.

Postupak izrade Akcijskoga plana

Ministrica nadležna za obrazovanje imenovala je Povjerenstvo za izradu Akcijskoga plana (Klasa: 023-03/19-06/00006, Urbroj: 533-06-19-0001 od 21. siječnja 2019. godine i Klasa: 023-03/19-06/00006, Urbroj: 533-06-19-0002 od 27. svibnja 2019. godine), u daljnjem tekstu: Povjerenstvo.

Izrada Akcijskoga plana temeljila se na sljedećim načelima:

1. Najbolji interes djeteta/učenika, nediskriminacija, pravo na život, opstanak i razvoj te načelo slobode izražavanja i prihvaćanja mišljenja djeteta;
2. Empatija i inkluzija kao opće vrijednosti odgojno-obrazovnoga sustava;
3. Poticanje promjena i svijesti o školama kao ključnim zaštitnim čimbenicima;
4. Odgovornost, partnerstvo i međuresorna suradnja na svim razinama;
5. Poticanje, razvijanje i organiziranje sustava mreže preventivnih programa;
6. Osiguravanje evaluacije svih programa.

Predstavnici tijela, ustanova i organizacija koji su sudjelovali u izradi Akcijskoga plana za prevenciju nasilja u školama navedeni su u prilogu ovog dokumenta (prilog 1.).

Nacrt Prijedloga Akcijskoga plana za prevenciju nasilja u školama izrađen je u razdoblju od siječnja do lipnja 2019. godine.

Nacrt Akcijskoga plana za prevenciju nasilja u školama upućen je u savjetovanje sa zainteresiranom javnošću 12. lipnja 2019., koje je trajalo do 12. srpnja 2019. godine. Odgovori na prijedloge i primjedbe objavljeni su na portalu e-Savjetovanja 1. listopada 2019. godine.

Ciljevi

CILJ 1: USKLADITI I UNAPRIJEDITI HRVATSKI ZAKONODAVNI OKVIR ZA PREVENCIJU NASILJA U ŠKOLAMA TE DONIJETI POVELJU O NENASILJU

PODCILJ 1.1.	Usvojiti Povelju o nenasilju na nacionalnoj razini na temelju koje će svaka škola izraditi kodeks ponašanja koji se temelji na empatiji i definira zajednički sustav vrijednosti usmjeren na promociju nenasilja i podržavajućega školskog okruženja
Aktivnost	Izraditi i prihvatiti Povelju o nenasilju na nacionalnoj razini koju će potpisati ministrica znanosti i obrazovanja, predstavnici učitelja (sindikati) i učenika (Nacionalno vijeće učenika Republike Hrvatske). Na školskoj razini izraditi kodeks koji jasno definira sustav vrijednosti, prava i obveze radnika, učenika i roditelja/skrbnika djece, uz prihvaćanje participativnog načela (uključivanje učenika i roditelja/skrbnika)
Nositelj	MZO
Sunositelj	Osnovne i srednje škole, sindikati, Nacionalno vijeće učenika Republike Hrvatske,
Očekivani rok za provedbu	III. kvartal 2020.
Izvor financiranja	Državni proračun A577016 PREVENCIJA NASILJA I OVISNOSTI
Planirani iznos	7.500,00 kn – konto 3239 Tisak povelje
Pokazatelj	Izrađena i potpisana Povelja. Usvojeni i verificirani kodeksi ponašanja škola.
PODCILJ 1.2.	Unaprijediti zakonodavni okvir s ciljem osiguravanja nulte stope tolerancije na nasilničko ponašanje u školama
Aktivnost	Analizirati i definirati potrebne izmjene i dopune postojećih zakona koji će osigurati odgovarajuću zaštitu učenika i radnika škola
Nositelj	MZO
Sunositelj	Pravobraniteljica za djecu, MRMS, MP, MUP, sindikati, Nacionalno vijeće učenika Republike Hrvatske
Očekivani rok za provedbu	II. kvartal 2020.
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti
Pokazatelj	Provedene izmjene i dopune postojećega zakonodavnog okvira sukladno Planu zakonodavnih aktivnosti

PODCIJ 1.3.	Osvremeniti podzakonske propise usmjerene k prevenciji nasilja u školama
Aktivnost	Analizirati postojeće podzakonske propise i prijedloge njihovih izmjena/dopuna
Nositelj	MZO
Sunositelj	AZOO, ASOO
Očekivani rok za provedbu	II. kvartal 2020.
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja
Pokazatelj	Izrađeni prijedlozi izmjena i dopuna podzakonskih propisa u dijelu koji se odnosi na prevenciju nasilja u školama
PODCIJ 1.4.	Usuglasiti procedure postupanja u prevenciji nasilja u svim školama u RH
Aktivnost	Izraditi smjernice o implementaciji postojećih zakonskih odredbi o postupanju u prevenciji i manifestaciji nasilničkog ponašanja u školama Izraditi smjernice o implementaciji postojećih zakonskih odredbi o postupanju u prevenciji i manifestaciji nasilničkog ponašanja u školama
Nositelj	MZO
Sunositelj	MDOMSP, MUP, AZOO, ASOO, NCVVO
Očekivani rok za provedbu	II. kvartal 2020.
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti
Pokazatelj	Uspostavljen ujednačen sustav planiranja, implementacije i vrednovanja prevencije nasilja u školama, uključujući univerzalnu, selektivnu i indiciranu prevenciju
PODCIJ 1.5.	Unaprijediti sustav zaštite prava i interesa svih učenika te sustav zaštite učenika u riziku za razvoj problema u ponašanju i učenika s problemima u ponašanju
Aktivnost	Izraditi i donijeti pravilnik o odgojno-obrazovnoj potpori učenicima u riziku za razvoj problema u ponašanju i stručnom tretmanu učenika s problemima u ponašanju
Nositelj	MZO
Sunositelj	–
Očekivani rok za provedbu	II. kvartal 2020.
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja
Pokazatelj	Donesen i objavljen Pravilnik o odgojno-obrazovnoj potpori učenicima u riziku za razvoj problema u ponašanju i stručnom tretmanu učenika s problemima u ponašanju

Zaštita djece regulirana je **Ustavom Republike Hrvatske** u kojem se u članku 63. navodi da država štiti djecu i mladež te stvara „socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život“.

U **Konvenciji o pravima djeteta** navodi se da države članice moraju poduzeti „sve potrebne zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere da zaštite dijete od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zlorabe, zanemarivanja ili zanedbanosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući spolno zlostavljanje, dok se o njemu brine roditelj(i), zakonski skrbnik(ci) ili neka druga odgovorna osoba kojoj je skrb djeteta povjerena“. Sve navedene mjere „moraju obuhvatiti djelotvorne postupke uvođenja socijalnih programa za pružanje potrebne pomoći djetetu i onima koji se o njemu brinu te za druge oblike prevencije i utvrđivanja, izvješćivanja, ukazivanja, istraživanja, postupanja i praćenja slučajeva zlostavljanja djeteta koji su opisani i, bude li potrebno, za uključivanje suda“.

U preambuli **Konvencije o pravima osoba s invaliditetom** navedeno je da su „žene i djevojčice s invaliditetom često izložene riziku od nasilja, ozljeđivanja, zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili izrabljivanja, kako u svojim domovima, tako i izvan njih“. U skladu s člankom 16. Konvencije, države članice moraju „poduzeti sve prikladne zakonodavne, upravne, socijalne, obrazovne i druge mjere radi zaštite osoba s invaliditetom, kako u njihovu domu, tako i izvan njega, od svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, uključujući i njihove aspekte vezane uz spol“.

Strategija Vijeća Europe za prava djeteta (2016. – 2021.) uključuje u razmatranje i digitalno okruženje u kojem aktivnu ulogu imaju mladi jer je današnji način života usklađen s korištenjem tehnike i tehnologije. Mladi u virtualnome svijetu provode sve više vremena i postaju svjesni opasnosti koje ih tamo vrebaju te čak razvijaju vlastite strategije obrane od tih opasnosti. Život bez nasilja i pravo djece u digitalnom okruženju tako je jedno od ključnih izazova u ostvarenju dječjih prava.

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije u mjerama pod 6.4. *Rano napuštanje školovanja*, uz ostalo, predviđa i „Izraditi i uvesti mjere potpore učenicima pod rizikom ranog napuštanja školovanja na razini odgojno-obrazovne ustanove, u suradnji s drugim institucijama“. Pod točkom 6.5. *Pedagoške mjere* izričito je navedeno kako su odgojno-obrazovne ustanove dužne prevenirati i sprječavati neprihvatljive oblike ponašanja učenika te savjetovati i pomagati učenicima u rješavanju teškoća i problema s kojima se suočavaju.

Navedeno je i da su se postojeća zakonska određenja pedagoških mjera zbog povreda dužnosti, neispunjavanja obveza i nasilničkog ponašanja u samoj primjeni često pokazala neučinkovitima. Ističe se kako postoji izrazita neujednačenost između odgojno-obrazovnih ustanova u kriterijima za iskazivanje pojedinih pedagoških mjera. Navedeno je i kako je međusektorska suradnja vezana uz prevenciju i sprječavanje neprihvatljivih oblika ponašanja također neujednačena i bez sustavnog karaktera. Ističe se to pravo, kao i odgovornost svih dionika, te utvrđuje: „Sustav pohvaljivanja i nagrađivanja učenika također je nedovoljno razvijen. Kada i postoji na razini odgojno-obrazovne ustanove, isključivo se nagrađuju uspjesi na natjecanjima znanja i u sportskim aktivnostima. Potrebno je osmisliti pedagoške mjere kojima bi se mogao nagraditi sveobuhvatniji raspon ponašanja djece i učenika, čime bi se pozitivno utjecalo na ponašanje i osjećaj pripadnosti odgojno-obrazovnoj ustanovi.“

U **Nacionalnoj strategiji za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine** Ministarstvo znanosti i obrazovanja je nositelj ili sunositelj većine strateških mjera.

Obveza zaštite prava učenika propisana je **Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi** (NN, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18 i 98/19). Čl. 70. navedenoga zakona propisuje: „Učitelji, nastavnici, stručni suradnici i ostali radnici u školskim ustanovama dužni su poduzimati mjere zaštite prava učenika te o svakom kršenju tih prava, posebice o oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zlouporabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja učenika, odmah izvijestiti ravnatelja škole koji je to dužan javiti tijelu socijalne skrbi, odnosno drugom nadležnom tijelu.“

Način postupanja učitelja, nastavnika, odgajatelja, stručnih suradnika i ravnatelja osnovnih i srednjih škola te učeničkih domova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te obveza prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima regulirani su sljedećim dokumentima:

- Pravilnikom o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima (NN, br. 132/13)
- Pravilnikom o kriterijima za izricanje pedagoških mjera (NN, br. 94/15, 3/17)
- Pravilnikom o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, br. 24/15)
- Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, Vlada Republike Hrvatske, 2014.
- Protokolom o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece, Vlada Republike Hrvatske, 2014.
- Protokolom o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, Vlada Republike Hrvatske, 2018.
- Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, Vlada Republike Hrvatske, lipanj 2019.
- Protokolom o pokretanju psiholoških kriznih intervencija u sustavu odgoja i obrazovanja, MZO 2015.

Kako bi se stručni suradnici što više usmjerili na provođenje preventivnih programa i aktivnosti za sprječavanje nasilja u školama potrebno je s obzirom na to mijenjati i Pravilnik o tjednim i radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi i Pravilnik o normi rada nastavnika u srednjoškolskoj ustanovi.

Uz navedene propise iz sustava odgoja i obrazovanja za kvalitetno djelovanje u cilju prevencije nasilja u školama potrebno je pristupiti analizi i prema potrebi izmjenama i dopunama ostalih propisa značajnih za ovo područje kao što su: Zakon o prosvjetnoj inspekciji, Zakon o Agenciji za odgoj i obrazovanje, Zakon o stručno-pedagoškom nadzoru i Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi.

Uz propise iz sustava odgoja i obrazovanja za kvalitetno djelovanje u cilju prevencije nasilja u školama značajni su i **propisi drugih resora** kao što su: Obiteljski zakon, Kazneni zakon, Prekršajni zakon, Zakon o kaznenom postupku, Zakon o sudovima za mladež, Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje, Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima i Zakon o elektroničkim medijima te

mnogi drugi zakonski i podzakonski akti, protokoli, strategije i planovi u kojima su djeca i mladi te škole neizostavni dionici.

CILJ 2: OSTVARITI SUSTAVNO PRIKUPLJANJE I OBRADU PODATAKA KOJI SU RELEVANTNI ZA PREVENCIJU NASILJA U ŠKOLAMA

PODCILJ 2.1.	Izmjena digitalnog Obrasca za evidenciju nasilja u odgojno-obrazovnome sustavu
Aktivnost	Izmijeniti i nadopuniti Obrazac za evidenciju nasilja u odgojno-obrazovnome sustavu
Nositelj	MZO
Sunositelj	–
Očekivani rok za provedbu	II. kvartal 2020.
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja
Pokazatelj	Objavljen digitalni Obrazac za evidenciju nasilja u školama koji je izmijenjen na način da omogućava kvalitetno praćenje i analizu pojave nasilja u školama
PODCILJ 2.2.	Informiranje i edukacija odgojno-obrazovnih radnika o obvezi, važnosti i načinu prikupljanja podataka koji su povezani s nasiljem u školama
Aktivnost	Uključiti temu važnosti i načina prikupljanja podataka povezanih s nasiljem u školama u stručne skupove namijenjene ravnateljima, stručnim suradnicima škola i učiteljima
Nositelj	MZO
Sunositelj	AZOO, ASOO, Služba prevencije MUP-a
Očekivani rok za provedbu	Od III. kvartala 2020.- Kontinuirano
Izvor financiranja	Državni proračun A577016 PREVENCIJA NASILJA I OVISNOSTI
Planirani iznos	30.000,00 kn Konto 3291 - Naknade za rad predstavničkih i izvršnih tijela, povjerenstava i slično
Pokazatelj	Broj odgojno-obrazovnih radnika (učitelja/nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja) uključenih u programe kontinuiranog profesionalnog razvoja vezanih uz važnost i načine prikupljanja podataka povezanih s nasiljem u školama
PODCILJ 2.3.	Utvrđiti jedinstveni način izvještavanja timova za krizne intervencije u sustavu odgoja i obrazovanja
Aktivnost	Izraditi i objaviti jedinstvenu formu digitalnoga obrasca izvješća koji dostavljaju timovi za krizne intervencije
Nositelj	MZO
Sunositelj	–
Očekivani rok za provedbu	II. kvartal 2020.
Izvor financiranja	Državni proračun A577016 PREVENCIJA NASILJA I OVISNOSTI

Planirani iznos	20.000,00 kn Konto 3239 – Ostale usluge
Pokazatelj	Izrađen digitalni Obrazac za izvješća timova za krizne intervencije
PODCILJ 2.4.	Uspostaviti jedinstven sustav prikupljanja podataka o provođenju preventivnih programa usmjerenih na sve oblike neprihvatljivog ponašanja
Aktivnost	Izraditi i objaviti jedinstvenu formu digitalnoga obrasca provedbe preventivnih programa usmjerenih na sve oblike neprihvatljivog ponašanja bez obzira na izvor njihova eventualnog financiranja
Nositelj	MZO
Sunositelj	AZOO, ASOO
Očekivani rok za provedbu	III. kvartal 2020.
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja
Pokazatelj	Izrađen digitalni Obrazac za prikupljanje podataka o provođenju preventivnih programa
PODCILJ 2.5.	Uspostaviti mogućnost brze komunikacije djelatnika MZO-a, AZOO-a i ASOO-a s djelatnicima škola i davanje potrebnih savjeta i stručne potpore
Aktivnost	Imenovati osobe MZO-a, AZOO-a i ASOO-a koje će biti dostupne radnicima škola i pružati im stručnu potporu
Nositelj	MZO
Sunositelj	AZOO, ASOO
Očekivani rok za provedbu	III. kvartal 2020.
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja
Pokazatelj	Broj imenovanih djelatnika koji osiguravaju savjete i stručnu potporu školama
PODCILJ 2.6.	Uspostaviti jedinstvenu, javnu bazu podataka o svim verificiranim i dodatnim programima/projektima prevencije nasilja u školama
Aktivnost	Izraditi i sustavno prikupljati podatke o svim verificiranim i dodatnim programima/projektima prevencije nasilja u školama
Nositelj	MZO
Sunositelj	AZOO, ASOO
Očekivani rok za provedbu	Kontinuirano
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja
Pokazatelj	Izrađena i objavljena baza projekata i programa
PODCILJ 2.7.	Izraditi godišnje izvješće o provedbi Akcijskoga plana za prevenciju nasilja u školama
Aktivnost	Izraditi godišnje izvješće na temelju prikupljenih podataka o izvršenju planiranih aktivnosti
Nositelj	MZO
Sunositelj	–
Očekivani rok za	IV. kvartal 2020.; IV. kvartal 2021.; IV. kvartal 2022. i IV. kvartal 2023.

provedbu	
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja
Pokazatelj	Izrađeno i javno objavljeno godišnje izvješće o provedbi Akcijskoga plana za prevenciju nasilja u školama

Ministarstvo znanosti i obrazovanja razvilo je sustav prikupljanja podataka o nasilju u školama - web **Obrazac za evidenciju o pojedinačnom slučaju nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama**. Međutim, način prikupljanja podataka kao ni vrsta podataka koji se prikupljaju ne zadovoljavaju potrebe sustavnog praćenja pojave nasilja te izvještavanje o tome. Uočeno je kako neke od škola ne ispunjavaju obrasce te je time dodatno otežano praćenje. Ispravni i pravodobni podaci nužni su za praćenje, analizu i planiranje preventivnih mjera te je potrebno razviti odgovarajući sustav. Predviđenim aktivnostima ovog cilja moguće je brzo i efikasno ostvariti sustavno prikupljanje i obradu podataka kako o broju i pojavnim oblicima nasilničkog ponašanja, tako i o broju i kvaliteti kriznih intervencija te preventivnih programa koji se provode u školama.

Egzaktni pokazatelji u vezi s nasiljem u školama potrebni su kao osnova za planiranje aktivnosti ne samo Ministarstva znanosti i obrazovanja, već i drugih državnih tijela te za izvještavanje pravobraniteljice za djecu, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i pučke pravobraniteljice. Kako do sada nije postojao kvalitetno razrađen sustav prikupljanja ovih podataka te se on uvodi kao novost u odgojno-obrazovni sustav, nužno je informiranje i edukacija odgojno-obrazovnih radnika o obvezi, važnosti i načinu prikupljanja tih podataka. Također, Ministarstvo znanosti i obrazovanja u slučajevima pojave nasilja ili drugih kriznih situacija osigurava potporu timova za krizne intervencije u odgojno-obrazovnim ustanovama, no izvještavanje o djelovanju timova također nije ujednačeno pa je potrebno osigurati ujednačeno prikupljanje tih podataka.

U cilju realizacije aktivnosti Akcijskoga plana planirano je izraditi godišnje izvješće o provedbi Akcijskoga plana za prevenciju nasilja u školama te ga javno objaviti kako bi svi zainteresirani dionici mogli imati informaciju te predlagali mjere unaprjeđenja.

CILJ 3: POBOLJŠATI KVALITETU I PRAĆENJE TE POVEĆATI BROJ VERIFICIRANIH ŠKOLSKIH PROGRAMA/PROJEKATA ZA PREVENCIJU NASILJA KOJI SE PROVODE U ŠKOLAMA

PODCILJ 3.1.	Izraditi kriterije za verifikaciju programa/projekata za prevenciju nasilja
Aktivnost	Definirati i razraditi kriterije za verifikaciju programa/projekata za prevenciju nasilja
Nositelj	MZO
Sunositelj	AZOO, NCVVO, VU
Očekivani rok za provedbu	III. kvartal 2020.
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja

Pokazatelj	Izrađeni i usvojeni kriteriji za verifikaciju programa/projekata za prevenciju nasilja
PODCILJ 3.2.	Utvrđiti školske programe/projekte za prevenciju nasilja temeljene na pokazateljima uspješnosti
Aktivnost	Pratiti i nezavisno evaluirati školske programe za prevenciju nasilja koje financira MZO
Nositelj	MZO
Sunositelj	AZOO, ASOO, strukovne udruge
Očekivani rok za provedbu	Kontinuirano
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti
Pokazatelj	Broj školskih programa/projekata za prevenciju nasilja koji udovoljavaju kriterijima prakse temeljene na pokazateljima uspješnosti
PODCILJ 3.3.	Osigurati primjenu verificiranih programa/projekata prevencije nasilja u svakoj školi
Aktivnost	Definirati verificirane programe/projekte koji će se kontinuirano provoditi u školama
Nositelj	MZO
Sunositelj	AZOO, ASOO, udruge i škole
Očekivani rok za provedbu	Kontinuirano
Izvor financiranja	Državni proračun A577016 PREVENCIJA NASILJA I OVISNOSTI A577130 POTICAJI UDRUGAMA ZA IZVANINSTITUCIONALNI ODGOJ I OBRAZOVANJE DJECE I MLADIH
Planirani iznos	1.150.000,00 kn – Konto 3661 - Tekuće pomoći proračunskim korisnicima drugih proračuna 1.250.000,00 kn – Konto 3811 - Tekuće donacije u novcu
Pokazatelj	Broj škola koje provode kontinuirano najmanje jedan preporučeni i verificirani program/projekt za prevenciju nasilničkog ponašanja
PODCILJ 3.4.	Utemeljiti sustav kontinuiranog širenja ponude školskih programa/projekata prevencije nasilja i promoviranja pozitivnoga razvoja
Aktivnost	Kontinuirano verificirati školske programe/projekte prevencije nasilja na temelju propisanih kriterija
Nositelj	MZO
Sunositelj	AZOO, ASOO, škole i udruge
Očekivani rok za provedbu	Kontinuirano
Izvor financiranja	Državni proračun A577016 PREVENCIJA NASILJA I OVISNOSTI A577130 POTICAJI UDRUGAMA ZA IZVANINSTITUCIONALNI ODGOJ I OBRAZOVANJE DJECE I MLADIH
Planirani iznos	1.150.000,00 kn - Konto 3661 - Tekuće pomoći proračunskim korisnicima drugih proračuna 1.250.000,00 kn – Konto 3811 - Tekuće donacije u novcu
Pokazatelj	Broj škola koje provode dodatna dva školska programa/projekta

	prevencije nasilja u školama, sukladno vlastitim potrebama, a koji su navedeni u školskom kurikulumu
PODCILJ 3.5.	Razviti sustav evaluacije učinaka školskih programa/projekata prevencije nasilja
Aktivnost	Definirati procedure i postupke evaluacije primijenjenih školskih programa/projekata za prevenciju nasilja
Nositelj	MZO
Sunositelj	NCVVO, škole
Očekivani rok za provedbu	Tijekom 2021.
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti
Pokazatelj	Broj razvijenih i primijenjenih sustava evaluacije implementiranih školskih programa/projekata za prevenciju nasilja

U navedenom razdoblju, s ciljem poboljšanja kvalitete, praćenja te povećanja broja verificiranih školskih programa/projekata prevencije nasilja koji se provode u školama, bit će izrađeni kriteriji za verifikaciju programa/projekata za prevenciju nasilja kako bi se, između ostaloga, jasnije utvrdili školski programi/projekti za prevenciju nasilja temeljeni na pokazateljima uspješnosti. Osigurati će se primjena verificiranih programa/projekata prevencije nasilja u školama i utemeljiti sustav kontinuiranog širenja ponude školskih programa/projekata prevencije nasilja i promoviranja pozitivnoga razvoja. Uz to, razvit će se sustav evaluacije učinaka školskih programa/projekata prevencije nasilja.

Budući da isti čimbenici rizika i zaštite djeluju na različite oblike neprihvatljivih ponašanja, ponekad je teško izdvojiti programe prevencije nasilja od ostalih preventivnih programa. Najveći broj preventivnih programa koji se provodi u našim školama usmjeren je na pozitivan razvoj djece i mladih, jačanju njihove otpornosti, razvoju socijalnih i emocionalnih vještina, osnaživanju djece i mladih za hrabro i učinkovito suočavanje sa životnim zadaćama i izazovima.

Osim što je potrebno da djeca i mladi znaju prepoznati prisutnost nasilja, moramo ih osnaživati i za odgovarajuće odgovore u situacijama u kojima su oni ili netko iz njihove blizine izloženi nekom od oblika nasilja. Uz navedeno, potrebno je osigurati stručnu pomoć učenicima koji su doživjeli nasilje, ali i učenicima koji su ga počinili.

Nužno je nastaviti unapređivati postojeće preventivne programe i razvijati nove koji će dati učinkovit odgovor svim vrstama nasilja: fizičkom, psihičkom/emocionalnom, seksualnom i sve prisutnijem internetskom nasilju. Odgojno-obrazovne ustanove morale bi dati odgovore i na novije oblike nasilja koji su sve prisutniji među djecom i mladima, a obuhvaćeni su pojmom virtualnog/elektroničkog nasilja (engl. cyberbullying).

Virtualno nasilje uključuje širenje laži, uvredljiv pisani ili slikovni sadržaj, uhođenje, vrijeđanje, narušavanje privatnosti, kreiranje grupa za poticanje mržnje, vrijeđanje putem računala, mobitela ili bilo kojeg drugog digitalnog uređaja. U virtualnom nasilju prisutniji je govor mržnje nego u stvarnom životu, često je grupno izrugivanje pojedinaca ili skupina. Podaci govore o značajnoj prisutnosti i tzv. *sekstanja* među našim učenicima,

koja se odnosi na primanje, slanje, prosljeđivanje svojih i tuđih eksplicitnih seksualnih sadržaja. Porazno je niska osviještenost da je to nasilnički oblik ponašanja, a dodatno zabrinjava činjenica da je povezano s ucjenama te da svi odgojno-obrazovni djelatnici nisu o tome informirani.

Programi/projekti prevencije moraju uključivati i prevenciju rodno uvjetovanog nasilja, homofobnog i transfobnog nasilja te je nužno osigurati da se u školama provode programi prevencije rodno uvjetovanog nasilja, odnosno nasilja u vezama mladih. U stručna usavršavanja učitelja potrebno je uključiti programe/projekte edukacija i senzibilizacije na temu rodno uvjetovanog nasilja i ponuditi preventivne programe/projekte suzbijanja nasilja u vezama mladih, kao i programe edukacija nastavnčkog osoblja na temu homofobnog i transfobnog nasilja te ponuditi sadržaje i programe/projekte u školama vezane uz prevenciju ovih vrsta nasilja.

Različitim mjerama i aktivnostima ovaj akcijski plan uključuje i rodno uvjetovano nasilje koje nastaje iz podčinjenog i neravnopravnog položaja žena (u ovom slučaju djevojčica i djevojaka u društvenom okruženju, uključujući i škole) te homofobno i transfobno nasilje koje doživljavaju mlade LGBTIQ osobe zbog neuklapanja u tradicionalno uvriježene društvene norme o spolu, rodu i seksualnosti. Rodno uvjetovano nasilje, i to specifično nasilje u adolescentskim vezama, jedan je od najraširenijih oblika nasilja u mladima. Obrazovne institucije imaju važnu ulogu u poticanju i promociji načela rodne ravnopravnosti i eliminaciji rodnih stereotipa, stoga su prilikom izrade Akcijskoga plana uzete u obzir odredbe Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (tzv. Istanbulske konvencije), ali i Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. godine. Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (u poglavlju III. Prevencija) referira se na područje obrazovanja navodeći da je potrebno u redoviti nastavni plan i program na svim razinama obrazovanja uključiti nastavne materijale o pitanjima ravnopravnosti žena i muškaraca, nestereotipnim rodnim ulogama, uzajamnom poštovanju, nenasilnom rješavanju sukoba u osobnim odnosima, rodno utemeljenom nasilju nad ženama i pravu na osobni integritet, na način prilagođen razvojnim sposobnostima učenika (čl. 14.).

Kurikulumi međupredmetnih tema Osobnog i socijalnog razvoja te Građanskog odgoja i obrazovanja sadrže preporuke Konvencije, a u njihovoj realizaciji značajnu ulogu imat će razvoj i implementacija preventivnih programa/projekata.

Kako bi se ubuduće povećao broj i podigla kvaliteta programa prevencije, pregled mnogobrojnih dosadašnjih projekata koji su se provodili ili koji se provode u svrhu prevencije nasilja u školama dostupan je na mrežnim stranicama Ministarstva znanosti i obrazovanja.

CILJ 4: OSIGURATI SUSTAVNE MJERE POTPORE U PREVENCIJI NASILJA U ŠKOLAMA UČENICIMA, UČITELJIMA, RODITELJIMA/SKRBNICIMA

PODCILJ 4.1.	Izraditi standarde zanimanja i standarde kvalifikacija učiteljskih profesija na temelju Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira, a koji sadrže kompetencije za prevenciju nasilničkog ponašanja
Aktivnost	Ugraditi kompetencije za prevenciju nasilničkog ponašanja u standarde zanimanja i standarde kvalifikacija učiteljskih profesija
Nositelj	MZO
Sunositelj	MRMS, AZOO, ASOO, VU
Očekivani rok za provedbu	Kontinuirano
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti
Pokazatelj	Razvijeni standardi zanimanja i standardi kvalifikacija učiteljskih profesija koji sadrže kompetencije za prevenciju nasilničkog ponašanja
PODCILJ 4.2.	Osigurati trajni profesionalni razvoj svih radnika škola s ciljem prevencije nasilja i pravodobne te odgovarajuće reakcije/intervencije u slučaju nasilja, a kako bi se osigurao 'odgovor cijele škole'
Aktivnost	Razviti modularne programe trajnoga profesionalnog razvoja svih radnika škola koji će pridonijeti razvoju njihovih sposobnosti i vještina za prevenciju nasilja, u svim aspektima školskih kurikuluma i djelatnosti
Nositelj	MZO
Sunositelj	AZOO, ASOO, VU
Očekivani rok za provedbu	IV. kvartal 2020.
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja
Pokazatelj	Broj učitelja/nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja uključenih u modularne programe trajnoga profesionalnog razvoja
PODCILJ 4.3.	Osigurati zastupljenost stručnih suradnika odgovarajućega profila u svim školama ovisno o broju učenika
Aktivnost	Prepoznati potrebe škola i specifičnosti uvjeta u kojima škola djeluje te mogućnosti preraspodjele i uključivanja stručnjaka drugih škola, mobilnih timova i po potrebi dodatno zapošljavanje odgovarajućih stručnih suradnika
Nositelj	MZO
Sunositelj	AZOO, ASOO, škole
Očekivani rok za provedbu	Kontinuirano
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti
Pokazatelj	Detaljno analizirana postojeća situacija, prepoznate potrebe škola i mogućnosti osiguravanja zastupljenosti stručnih suradnika odgovarajućega profila u svim školama ovisno o broju učenika

PODCILJ 4.4.	Povećati razinu kompetencija radnika škola za prevenciju nasilja u školama
Aktivnost	Razviti i provesti programe stručnog usavršavanja radnika škola u području prevencije nasilja u školama
Nositelj	MZO
Sunositelj	AZOO, ASOO, škole, strukovne udruge
Očekivani rok za provedbu	Kontinuirano
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti
Pokazatelj	Dodatno educirani odgojno-obrazovni radnici u području prevencije nasilja u školama
PODCILJ 4.5.	Unaprijediti suradnju škola i ustanova iz sustava socijalne zaštite, zdravstvenih ustanova, MUP-a, zavoda za javno zdravstvo, udruga u lokalnoj zajednici (uključujući sportske, umjetničke, kulturne i ostale), medija u lokalnoj zajednici
Aktivnost	Razviti mehanizme i protokole suradnje škola s drugim sustavima radi zaštite najboljeg interesa učenika
Nositelj	MZO
Sunositelj	MDOMSP, MUP, MRMS, HZJZ, udruge, mediji
Očekivani rok za provedbu	II. kvartal 2021.
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti
Pokazatelj	Broj razvijenih i implementiranih protokola suradnje među ustanovama iz različitih sustava u zaštiti najboljeg interesa učenika
PODCILJ 4.6.	Osigurati primjerenu zastupljenost prevencije nasilja u školskim kurikulumima
Aktivnost	Odrediti minimalan broj roditeljskih sastanaka i satova razredne zajednice posvećene temi prevencije nasilničkog ponašanja u skladu s kurikulumima međupredmetnih tema Građanskog odgoja i obrazovanja, Osobnog i socijalnog razvoja, Učiti kako učiti, Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije, Održivi razvoj i Zdravlje
Nositelj	MZO
Sunositelj	AZOO, ASOO, škole
Očekivani rok za provedbu	III. kvartal 2020.
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti
Pokazatelj	Uspostavljen minimalni standard školskoga kurikuluma usmjerenog k prevenciji nasilničkog ponašanja
PODCILJ 4.7.	Osigurati primjerenu zastupljenost roditelja/skrbnika u prevenciji nasilja
Aktivnost	Definirati edukativne, preventivne i pomagačke aktivnosti usmjerene na roditelje/skrbnike
Nositelj	MZO
Sunositelj	ASOO, AZOO, škole, roditelji/skrbnici
Očekivani rok za	IV. kvartal 2021.

provedbu	
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti
Pokazatelj	Definirani načini participacije roditelja/skrbnika u planiranju i provedbi aktivnosti prevencije nasilja Izrađene smjernice i protokoli uključivanja i participacije roditelja/skrbnika
PODCILJ 4.8.	Utemeljiti sustav selektivne i indicirane prevencije nasilničkog ponašanja u školama
Aktivnost	Izraditi protokol mjera potpore počiniteljima i žrtvama nasilničkog ponašanja, uz osiguravanje potpore tima za krizne intervencije
Nositelj	MZO
Sunositelj	AZOO, ASOO
Očekivani rok za provedbu	II. kvartal 2021.
Izvor financiranja	Državni proračun A577016 PREVENCIJA NASILJA I OVISNOSTI
Planirani iznos	300.000,00 kn Konto 3661 - Tekuće pomoći proračunskim korisnicima drugih proračuna
Pokazatelj	Utvrđen protokol mjera potpore počiniteljima i žrtvama nasilničkog ponašanja, a tim za krizne intervencije formiran je i dostupan svakoj školi
PODCILJ 4.9.	Primjereno vrednovati rad radnika škola s učenicima i roditeljima/skrbnicima učenika u prevenciji nasilničkog ponašanja
Aktivnost	Razviti mehanizme vrednovanja angažmana učitelja u pružanju individualne potpore učenicima i roditeljima/skrbnicima učenika
Nositelj	MZO
Sunositelj	–
Očekivani rok za provedbu	IV. kvartal 2020.
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja
Pokazatelj	U Pravilnik o nagrađivanju i Pravilnik o napredovanju implementirani mehanizmi vrednovanja rada radnika škola s učenicima i roditeljima/skrbnicima učenika u prevenciji nasilničkog ponašanja
PODCILJ 4.10.	Uspostaviti model vršnjačke pomoći
Aktivnost	Osposobiti i organizirati učenike za pružanje vršnjačke pomoći svim učenicima u potrebi (uz stručnu pomoć)
Nositelj	MZO
Sunositelj	AZOO, škole, udruge
Očekivani rok za provedbu	Kontinuirano
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti
Pokazatelj	Broj škola koje primjenjuju model vršnjačke pomoći

U osiguranju sustavnih mjera potpore u prevenciji nasilja značajna je uloga učiteljskih fakulteta koji će svoje studijske programe trebati prilagoditi novim standardima zanimanja i standardima kvalifikacija učiteljskih profesija temeljeno na Hrvatskome kvalifikacijskom okviru te Okviru nacionalnoga standarda kvalifikacija za učitelje u osnovnim i srednjim školama³ (*Nacionalno vijeće za odgoj i obrazovanje, 2016.*). Time će studijski programi biti obogaćeni dijelovima koji se odnose na prevenciju nasilja te će budući učitelji ulaziti u škole spremniji, obogaćeni novim znanjem o prevenciji. Podrazumijeva se da će se učitelji kontinuirano usavršavati o prevenciji različitih oblika nasilja tijekom profesionalnoga razvoja.

Komparativne studije (Rigby, 2006.) i metaevaluacije (Park-Higgerson i sur., 2008.) iz drugih zemalja pokazuju da je smanjenje nasilja u školama uspješnije i učinkovitije ako ga provodi cijela škola i to kontinuirano (pristup poznat pod nazivom 'odgovor cijele škole'). Nadalje je utvrđeno da je za uspješno suočavanje s problemom nasilja u školama potrebna intervencija na više razina (djeca pojedinačno, razredni odjel, škola, roditelji i obitelj, društvena zajednica), kao i da se bez planirane i sustavne intervencije stanje pogoršava. Učinkoviti programi prevencije nasilja u školama uključuju: svijest i znanje o postojanju problema, razvijanje jasnih razrednih i školskih vrijednosti, pravila, posljedice nasilja, praćenje učenika za vrijeme odmora, osiguravanje veće potpore djeci žrtvama i počiniteljima nasilja, edukacije roditelja/skrbnika, učenika i učitelja za provedbu programa, odgovorno školsko osoblje. U svijetu postoji nekoliko programa koji su osmišljeni prema tim načelima.

Nadalje, važan sastavni dio mnogih svjetskih školskih preventivnih programa prevencije nasilja je ideja vršnjačke potpore. Ovaj model posebno je značajan za inkluziju jer su mnogobrojna domaća i inozemna istraživanja dokazala njegovo značenje u prihvaćanju učenika s teškoćama te značaj koji ima u njihovu razvoju uz stvaranje harmoničnih odnosa učenika s teškoćama i tipičnih učenika. Međutim, kako bismo bili sigurni da vršnjaci pomagači na ispravan način daju potporu djeci koja trpe i djeci koja zlostavljaju te kako ne bi prekoračili svoje granice i preuzeli na sebe više odgovornosti nego što im pripada te kako bi djecu koja trpe osnaživali (a ne samo štitili), važno je da netko od stručnjaka vodi vršnjake pomagače, prati njihov rad i savjetuje ih tijekom cijele školske godine. Budući da nemaju sve škole stručnoga suradnika koji se osjeća dovoljno kompetentno za ovakvu vrstu vođenja djece, važno je brinuti se o mentalnom zdravlju djece. Zbog toga je preporuka u nekim programima da se vršnjačka potpora organizira samo u onim školama koje odgovorno mogu procijeniti da se mogu brinuti o mentalnom zdravlju djece i vršnjacima pomagačima pružiti odgovarajuću potporu (primjeri: Olweusov i UNICEF-ov program).

Ukratko, učinkoviti programi prevencije nasilja podrazumijevaju primjenu modela 'Odgovor cijele škole' koji obuhvaća:

1. Potpora rukovodstva škola i utemeljenost na zajedničkim vrijednostima (na što se nadovezuje sustav pravila i procedura koje osiguravaju njihovo poštovanje).
2. Promicanje inkluzivne kulture škole koja je usmjerena poštovanju i vrednovanju različitosti.

³ http://nvo.hr/?page_id=391.

3. Kurikulum, učenje i poučavanje usmjereno je k razvoju otpornosti, odnosno socijalno-emocionalnom učenju.
4. Osigurano je sudjelovanje učenika (tako da njihova mišljenja utječu na donošenje odluka).
5. Kontinuiran profesionalni razvoj učitelja (koji pridonosi njihovoj dobrobiti i dobrobiti djece).
6. Dobro usuglašen sustav programa na svim razinama prevencije (univerzalne, selektivne i indicirane) te razvijeni mehanizmi identifikacije učenika za uključivanje u programe.
7. Rad s roditeljima/skrbnicima (od informiranosti, preko savjetovanja, do sudjelovanja u procesima odlučivanja).
8. Razvijene intervencije za djecu koja su izložena nasilju (bilo kao žrtve, bilo kao počinitelji).
9. Pretpostavke primjene modela su:
 - povećanje stručnih kompetencija za pravodobne i odgovarajuće intervencije svih školskih radnika (kako učitelja, tako i pomoćnog osoblja) i
 - osiguravanje primjerenog omjera učenika i školskih stručnih suradnika.

Nacionalno udruženje školskih psihologa iz SAD-a (NASP, Bethesda, 2017.) preporučuje omjer: jedan psiholog na svakih 500 - 700 učenika u školama za potrebe djece, ali i preventivni rad. Prema jednom drugom istraživanju (Brener i Demissie, 2018.) o mentalnom zdravlju djece, savjetovanju i psihološko-socijalnoj potpori u školskom okruženju, preporučeni omjer stručnjaka psihološko-socijalnog profila i učenika je 1 : 250. I u Hrvatskoj su posljednjih 20-ak godina pokrenute mnogobrojne inicijative koje nedvojbeno upućuju na učinkovite strategije, modele i programe prevencije nasilja i pridonijele su činjenici da danas mnoge hrvatske škole imaju iskustva u provedbi i vrednovanju programa prevencije. Među njima su, primjerice:

1. „Za sigurno i poticajno okruženje u školama“ (Ured UNICEF-a za Hrvatsku)
2. „Socijalno-pedagoški mozaik: Razvoj modela potpore učenicima s problemima u ponašanju“ (Agencija za odgoj i obrazovanje)
3. Europski kurikulum za razvoj otpornosti djece predškolske i osnovnoškolske dobi (Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)
4. CAP program prevencije zlostavljanja djece (Udruga roditelja Korak po korak)
5. Medijacija (Forum za slobodu odgoja)
6. Model rane odgojno-obrazovne intervencije u osnovnoj školi (Forum za slobodu odgoja)
7. Različiti programi prevencije elektroničkog nasilja i mnogi drugi.

Uz to, mnoge pravne osobe (nevladine organizacije, fakulteti i drugi) razvili su i provode različite oblike cjeloživotnog usavršavanja učitelja koji su usmjereni k prevenciji nasilja (npr. program Medijacije Foruma za slobodu odgoja, programi centara za cjeloživotno obrazovanje Edukacijsko-rehabilitacijskoga fakulteta i Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu...). U tijeku je priprema programa za prevenciju seksualnog nasilja u srednjim školama (nositelj: Ženska soba).

Moguće je zaključiti kako u Hrvatskoj postoje solidna iskustva i resursi za osnaživanje sustava potpore školama u planiranju, provedbi i vrednovanju programa prevencije nasilja, ali i dalje smo suočeni s mnogobrojnim teškoćama među kojima su osobito značajne sljedeće:

1. neujednačenost studijskih programa za inicijalno obrazovanje učitelja na različitim visokoškolskim ustanovama, što se reflektira na njihove kompetencije za sudjelovanjem u programima prevencije nasilja;
2. velika raznolikost u angažmanu i stručnim kapacitetima škola za sudjelovanje u spomenutim i srodnim aktivnostima i programima (što dijelom proizlazi iz navedene teškoće, a dijelom iz dostupnosti stručnjaka različitih profila u školskim ustanovama i lokalnim zajednicama u kojima škole djeluju);
3. dosadašnja skromna ulaganja u razvoj sustava potpore u strukovnim školama;
4. nedovoljno razvijeni i učinkoviti mehanizmi suradnje između škola i centara za socijalnu skrb te drugih ustanova koje bi trebale pružati potporu visokorizičnim roditeljima/skrbnicima i učenicima (osobito žrtvama i počiniteljima nasilničkog ponašanja);
5. velika neujednačenost dostupnosti potpore na različitim razinama i oblicima obrazovanja (npr. strukovne škole su u tom pogledu osobito deficitarne).

Pristup koji zastupa Vijeće Europe u suzbijanju nasilja jest obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava. Programi takvoga obrazovanja temelje se na promicanju socijalne kohezije i interkulturalnog dijaloga, vrednovanju raznolikosti, ravnopravnosti, uključujući i spolnu i rodnu ravnopravnost. Usmjereni su na usvajanje znanja te razvijanje osobnih i društvenih vještina koje smanjuju sukob, povećavaju samopoštovanje, poštovanje i razumijevanje razlika. Upravo u tom smjeru **novi kurikulumi** su donijeli veliku pozitivnu promjenu i reformirali su dosadašnje nastavne planove i programe, način poučavanja, vrednovanja i ocjenjivanja te pridonose prevenciji nasilja.

Prema odgojno-obrazovnim ciljevima novoga kurikuluma međupredmetne teme **Osobni i socijalni razvoj** učenici će razvijati:

- sliku o sebi, samopoštovanje i samopouzdanje, prepoznavanje, prihvaćanje i upravljanje svojim emocijama i ponašanjem;
- empatiju te poštovanje i prihvaćanje različitosti;
- socijalne i komunikacijske vještine, suradnju i timski rad;
- odgovorno ponašanje prema sebi i drugima u zajednici, donošenje odluka te planiranje obrazovanja, cjeloživotnog učenja i profesionalnog razvoja u suvremenom društvu i svijetu rada;
- strategije rješavanja problema i uspješnog suočavanja sa stresom.

Također, u novome kurikulu međupredmetne teme **Građanskog odgoja i obrazovanja** dvije domene izravno su povezane s temom prevencije nasilja.

Prva je domena 'Ljudska prava' koja podrazumijeva usvajanje znanja, stjecanje vještina i razvijanje stajališta u kontekstu upoznavanja i prakticiranja dječjih i ljudskih prava. „Učenici upoznaju načine ostvarivanja svojih prava na konkretnim primjerima iz svakodnevnoga života. Promicanje i zaštita ljudskih prava preduvjeti su punog razvoja svake osobe, a njima se potvrđuje sloboda i dostojanstvo pojedinca kao ljudskoga bića. Učenici razumiju da nije dovoljno samo znati ljudska prava, nego ih trebaju biti sposobni i zaštititi. Razumiju i mogu primijeniti instrumente i mehanizme zaštite dječjih i ljudskih prava. Učenici prepoznaju slučajeve diskriminacije i procjenjuju kako primjereno reagirati, odnosno kome se i kako obratiti za pomoć. Prihvaćajući različitost kao značajku identiteta svakoga pojedinca, učenici razvijaju osjetljivost za druge i drukčije i prevladavaju stereotipe i predrasude.“ Dugoročni cilj odgoja i obrazovanja za ljudska prava je stvaranje

kulture poštovanja različitosti utemeljene na univerzalnim vrijednostima ljudskih prava, kao i na razvijanju sustava njihove učinkovite zaštite.

Druga domena 'Društvena zajednica' učenike usmjerava na aktivno djelovanje u zajednici. Društvenom participacijom učenik stječe znanje, razvija vještine i oblikuje stajališta o važnosti usklađivanja osobnih i zajedničkih interesa u zajednici i sudjelovanju svih građana u pridonosenju zajedničkom dobru. Da bi uopće došlo do participacije, potrebno je da građani raspolažu bitnim informacijama o radu zajednice, a time i civilnog društva kao instrumenta promicanja demokracije i zaštite ljudskih prava. Upoznajući sudjelovanje u zajednici, učenik reagira na društvenu isključenost. Komunikacijskim procesima i vještinama pregovaranja priprema se za uspješno djelovanje, za uočavanje problema u zajednici, istraživanje, predlaganje rješenja i uključivanje u različite aktivnosti. Zalaganjem i sudjelovanjem u radu zajednice (primjerice udruga i nevladinih organizacija promiče se zajedništvo i zajednički interes koji je u početku usmjeren na interes razreda, škole ili lokalne zajednice, a kasnije prerasta u građansku inicijativu u kojoj građani javno djeluju i zalažu se za promicanje vlastitih ideja za dobrobit društva).

CILJ 5: OSIGURATI PRETPOSTAVKE ZA OSTVARENJE NULTE TOLERANCIJE NA NASILJE U ŠKOLAMA

PODCILJ 5.1.	Osigurati da sve škole postanu sigurno, inkluzivno, poticajno i podržavajuće okruženje za sve dionike sustava
Aktivnost	Osigurati uključenost te fizičku, psihičku i socijalnu sigurnost, istraživanje postignutog
Nositelj	MZO
Sunositelj	Škole
Očekivani rok za provedbu	Kontinuirano
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovnih aktivnosti
Pokazatelj	Broj škola osiguravaju uključenost. Broj škole koje podupiru brigu o zdravlju i dobrom osjećaju svih učenika i radnika. Broj škola čiji učenici i radnici iskazuju osjećaj sigurnosti i privrženosti svojoj školi.
PODCILJ 5.2.	Razvijati kulturu škole temeljenu na kvalitetnoj komunikaciji i dobrim međusobnim odnosima te uzajamno poštovanje i prihvaćanje na svim razinama
Aktivnost	Uspostaviti u školama sustave informiranja i protok informacija između zainteresiranih dionika
Nositelj	MZO
Sunositelj	MDOMSP, MUP, MZ
Očekivani rok za provedbu	Kontinuirano
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovnih aktivnosti
Pokazatelj	Broj škola koje su svojim protokolima definirale sustave informiranja zainteresiranih dionika

PODCILJ 5.3.	Osigurati participaciju učenika o svim pitanjima koja se na njih odnose u skladu s Konvencijom o pravima djeteta
Aktivnost	Osigurati da o svim pitanjima koja se odnose na učenike, a u vezi su s pojedinim učenikom, skupinom učenika ili svim učenicima škole, sudjeluju i izražavaju mišljenje pojedinci, odnosno predstavnici učenika
Nositelj	MZO
Sunositelj	Škole, AZOO, ASOO
Očekivani rok za provedbu	Kontinuirano
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovnih aktivnosti
Pokazatelj	Broj učenika uključenih u obilježavanje Konvencije o pravima djeteta Broj škola koji su uključili učenike u procese donošenja odluka
PODCILJ 5.4.	Uspostaviti učinkovite odgojne strategije vezane uz vrijednost empatije, tolerancije i prihvaćanja različitosti
Aktivnost	Izraditi smjernice o učinkovitim odgojnim strategijama, implementirati i vrednovati
Nositelj	MZO
Sunositelj	VU, škole, AZOO, ASOO, NCVVO
Očekivani rok za provedbu	II. kvartal 2020.
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovnih aktivnosti
Pokazatelj	Broj svih dionika i ostvarivanje strategije odgojnog djelovanja
PODCILJ 5.5.	Donijeti pakete odgojno-obrazovnih alata koji uključuju metode i tehnike za poboljšanje učinkovitosti univerzalne prevencije nasilja
Aktivnost	Izraditi i prihvatiti pakete odgojno-obrazovnih alata
Nositelj	MZO
Sunositelj	–
Očekivani rok za provedbu	II. kvartal 2021.
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovnih aktivnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja
Pokazatelj	Broj donesenih odgojno-obrazovnih paketa/alata

U predvorju sve većeg broja škola možemo vidjeti natpis: „Ovo je mjesto nulte tolerancije na nasilje.“ To je vrlo jaka poruka kojom žele osigurati da škole postanu sigurno, inkluzivno, poticajno i podržavajuće okruženje. U takvom okruženju podrazumijeva se da svi dionici zadovoljavaju svoje potrebe, ulažu u međusobne odnose i razvijaju pozitivnu školsku klimu, a sve s ciljem da se osjećaju lijepo i motivirajuće. Uz ostalo, u školama se učenici odgajaju i obrazuju u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima i pravima djece, gdje se oni osposobljavaju za življenje u multikulturnom svijetu, za poštovanje različitosti i toleranciju te za aktivno i odgovorno sudjelovanje u demokratskome razvoju društva. U takvim uvjetima učenici osjećaju sigurnost i

privrženost školi. S obzirom na to da je riječ o trajnoj aktivnosti, potrebno je pratiti postignuto u sklopu kontinuiranih znanstvenih istraživanja kako bi se upozorilo i pravodobno otklonilo do tada loše napravljeno, a poboljšavalo i razvijalo sve ono što se do tada pokazalo efikasno.

U školama treba razvijati kulturu, svojevrsnu kulturu škole, koja podrazumijeva međusobno poštovanje na svim razinama: učenik - učenik, učenik - učitelj, učitelj - učenik, učitelj - učitelj, učitelj – roditelj/skrbnik, roditelj/skrbnik - učitelj, učenik - stručni suradnik, učitelj - stručni suradnik itd. Kultura škole temelji se na kvalitetnoj komunikaciji svih navedenih dionika, razvijanju dobrih međusobnih odnosa te uzajamnom poštovanju i prihvaćanju. Kako bi se razvila kultura škole, potrebno je uspostaviti kvalitetne sustave informiranja i nesmetan protok informacija između svih zainteresiranih dionika.

Nadalje, u školama se trebaju uspostaviti učinkovite odgojne strategije vezane uz vrijednosti empatije, tolerancije i prihvaćanja različitosti. U tom smislu važni su različiti projekti kojima se osvješčuju svi dionici odgojno-obrazovnoga procesa o važnosti prevencije nasilja. Sve će biti pristupačnije korištenjem suvremene informatičke tehnologije koja je nezaobilazna kao alat kojim se koristimo i u prevenciji nasilja u školama. Ministarstvo znanosti i obrazovanja izradit će pakete odgojno-obrazovnih alata kojima će se na prihvatljiv i pristupačan način približiti svakom dioniku. Kao primjer ističemo film 'Empatija', digitalne sadržaje (npr. Školski odred časti), forum kazalište (Centar za kazalište potlačenih - Pokaz), volontiranje, sport, glazbu (Adastra, glazbom protiv nasilja) i sl.

CILJ 6: PROVESTI MEDIJSKU KAMPANJU O PREVENCIJI NASILJA U ŠKOLAMA

PODCILJ 6.1.	Osigurati kvalitetnu medijsku promidžbu Akcijskoga plana za prevenciju nasilja u školama
Aktivnost	Snimiti video spotove, audio jingleove i ostale propagandne materijale s ciljem promidžbe i podizanja svijesti o nultoj toleranciji na nasilje u školama i svim ostalim ciljevima Akcijskoga plana putem medijskih kanala (radio, televizija, novine). Promocija i osvješčivanje Akcijskoga plana u školama prikazivanjem edukativnih filmova, slogana i sl.
Nositelj	MZO
Sunositelj	Škole
Očekivani rok za provedbu	Kontinuirano
Izvor financiranja	Državni proračun A577130 POTICAJI UDRUGAMA ZA IZVANINSTITUCIONALNI ODGOJ I OBRAZOVANJE DJECE I MLADIH
Planirani iznos	500.000,00 kn Konto 3811 - Tekuće donacije u novcu
Pokazatelj	Broj promotivnih materijala (pripremljenih, objavljenih i distribuiranih) u sklopu Akcijskoga plana za prevenciju nasilja u školama u suradnji s organizacijama civilnoga društva koje se bave i koje promoviraju kulturu nenasilja i medijsku kulturu.

PODCILJ 6.2.	Uključiti relevantne javne osobe u promociju Akcijskoga plana za prevenciju nasilja u školama
Aktivnost	Podizati svijest o nultoj toleranciji na nasilje u školama i svim ostalim ciljevima Akcijskoga plana uključivanjem osoba iz javnoga života kao svojevrsnih 'ambasadora'.
Nositelj	MZO
Sunositelj	–
Očekivani rok za provedbu	Kontinuirano
Izvor financiranja	Državni proračun A577016 PREVENCIJA NASILJA I OVISNOSTI
Planirani iznos	20.000,00 kn Konto 3239 – Ostale usluge
Pokazatelj	Broj uključenih poznatih osoba u promociju Akcijskoga plana za prevenciju nasilja u školama
PODCILJ 6.3.	Godišnje obilježavanje svih značajnih međunarodnih i nacionalnih datuma
Aktivnost	Obilježiti Dan ružičastih majica te sve međunarodne i nacionalne dane ljudskih prava, borbe protiv nasilja, volontera, osoba s invaliditetom i slično s ciljem promidžbe i podizanja svijesti o nultoj toleranciji na nasilje u školama i svim ostalim ciljevima Akcijskoga plana: okrugli stolovi, panel-rasprave, sportska i ostala zabavna natjecanja na kojima bi uz učenike i učenice sudjelovali i čelni ljudi MZO-a.
Nositelj	MZO
Sunositelj	–
Očekivani rok za provedbu	Kontinuirano
Izvor financiranja	Državni proračun
Planirani iznos	U sklopu redovitih aktivnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja
Pokazatelj	Broj obilježenih značajnih datuma, broj objavljenih članaka u tiskovinama i na internetskim portalima, broj dijeljenja na društvenim mrežama

S ciljem podizanja svijesti i javnog mnijenja o važnosti koju prevencija nasilja ima u društvu, Akcijski plan podrazumijeva i medijsku kampanju nenasilja i aktivnosti koje se temelje na empatiji, inkluziji i zajedničkom sustavu vrijednosti. Veliki broj škola u Republici Hrvatskoj nositelji su davno dodjeljivanog statusa u projektima UNICEF-a *Škola bez nasilja* i *Mjesto nulte tolerancije na nasilje*, ali je uloga koju škola ima u tom smislu vremenom zanemarena. Zbog toga svaka škola treba osmisliti načine popularizacije nulte stope tolerancije nasilja i Akcijskoga plana kako bi on dopro do svakog dionika odgojno-obrazovnoga procesa. Osim toga, svaka škola treba osmisliti komunikacijsku strategiju s pomoću koje će promovirati kulturu nenasilja.

Medijska aktivnost obuhvaća promidžbu kojom se izravno (preko radija, televizije, novina i internetskih portala) šalje poruka svim članovima društva o mjerama koje se mogu poduzeti u cilju prevencije i suzbijanja nasilja. Treba stalno naglašavati tolerantnu, nenasilnu i podržavajuću komunikaciju te odnose između svih dionika sustava.

Uz medijsku potporu, planirano je i uključivanje u provedbu aktivnosti onih relevantnih osoba iz javnoga života koje prepoznaju važnost promicanja tolerantnosti i prihvaćanja različitosti. Naglasak se, osim na osobe iz javnoga života poput sportaša, glumaca, pjevača, političara i dr., stavlja i na one pojedince koji na društvenim mrežama grade svoje platforme (tzv. influenceri), a čija su publika uglavnom/pretežno učenici osnovnih i srednjih škola. Svi oni postajali bi svojevrсни 'ambasadori' borbe protiv nasilja u školama.

Na kraju, potrebno je godišnje obilježavanje Dana ružičastih majica te svih međunarodnih i nacionalnih dana ljudskih prava, borbe protiv nasilja, volontera, osoba s invaliditetom i slično s ciljem promidžbe i podizanja svijesti o nultoj toleranciji na nasilje. U tu svrhu organizirali bi se okrugli stolovi, panel-rasprave, sportska i ostala zabavna natjecanja na kojima bi uz učenike i učenice sudjelovali i čelni ljudi MZO-a, kao i 'ambasadori' kampanje, ali i ostale osobe iz javnoga života.

Popis kratica

ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
BECAN	Balkan Epidemiological Study on Child Abuse and Neglect
DKMK	Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu
ERF	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
HDP	Hrvatsko pedagoško društvo
HPD	Hrvatsko psihološko društvo
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
LGBTIQ	lesbian, gay, bisexual, transgender/transsexual, intersex and queer/ <u>questioning</u>
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MP	Ministarstvo pravosuđa
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NASP	The National Association of School Psychologists
NCVVO	Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja
SAD	Sjedinjene Američke Države
SDUŠ	Središnji državni ured za šport
UFZG	Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
UK	Ujedinjeno Kraljevstvo
UN	Ujedinjeni narodi
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
VU	Visoka učilišta
ŽSV	Županijsko stručno vijeće

Popis literature

1. Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M., Sušac, N. (2012.). Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada* (1846 - 5412), 19 (3), 367-412
2. Bethesda, M.D. (2017.). Shortages in school psychology: Challenges to meeting the growing needs of U.S. students and schools [Research summary]. National Association of School Psychologists. (Dostupno na: [http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=2ahUKEwj229Pf49zgAhXyyaYKHQ5qB7IQFjAEegQIBhAC&url=http%3A%2F%2Fwww.nasponline.org%2FDocuments%2FResources%2520and%2520publications%2FResources%2FSchool Psychology Shortage 2017.pdf&usg=AOvVaw1W15a2PiaK0TRLK7Gm_4TX](http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=2ahUKEwj229Pf49zgAhXyyaYKHQ5qB7IQFjAEegQIBhAC&url=http%3A%2F%2Fwww.nasponline.org%2FDocuments%2FResources%2520and%2520publications%2FResources%2FSchool%20Psychology%20Shortage%202017.pdf&usg=AOvVaw1W15a2PiaK0TRLK7Gm_4TX))
3. Bouillet, D., Bićanić, J., Ivančan, A., Novosel Guszak, D., Rovis Brandić, A., Sitar, M. (2018.). Socijalno-pedagoški mozaik: Razvoj modela potpore učenicima s problemima u ponašanju. Zagreb: Školska knjiga
4. Brener, N., Demissie, Z. (2018.). Counseling, Psychological, and Social Services Staffing: Policies in U.S. School Districts. *American Journal on Preventive Medicine*. 54(6S3), 215-219. (Dostupno na: <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0749379718300631?token=533BFC4B78577A2B00248ED679FAF5D98587D42E260A6CCFF4F6C88945EF0722C8A42021D28D54A36321F8A8C7571072>)
5. Butchart, A. Brown, D., Khanh-Huynh, A., Corso, P., Florquin, N., Muggah, R. (2008): Manual for estimating the economic costs of injuries due to interpersonal and self-directed violence. Geneva: World Health Organization & Department of Health and Human Services Centers for Disease Control and Prevention
6. Fang, X., Brown, D., Florence, C., and Mercy, J. (2012.). The economic burden of child maltreatment in the United States and implications for prevention. *Child Abuse & Neglect*, 36: 156–165
7. Izvješća o radu pravobraniteljice za djecu
8. Kazneni zakon (NN, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18 i 126/19)
9. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, NN, br. 6/07)
10. Konvencija UN-a o pravima djeteta (20. studenoga 1989. Generalna skupština UN-a)
11. Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, NN MU, br. 3/18)
12. Nacionalna strategija za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine (Vlada RH, rujan 2014.)
13. Obiteljski zakon (NN, br. 103/15 i 98/19)

14. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (NN, br. 10/19)
15. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (NN, br. 7/19)
16. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (NN, br. 7/19)
17. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (NN, br. 7/19)
18. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Zdravlje za osnovne škole i srednje škole u Republici Hrvatskoj (NN, br. 10/19, 21/19)
19. Okvir nacionalnoga standarda kvalifikacija za učitelje u osnovnim i srednjim školama (*Nacionalno vijeće za odgoj i obrazovanje, 2016., http://nvo.hr/?page_id=391*)
20. Olweus, D. (1998.). *Nasilje među djecom u školi*. Zagreb: Školska knjiga
21. Park-Higgerson H.K., Perumean-Chaney S.E., Bartolucci A.A., Grimley D.M., Singh K.P. (2008.). The evaluation of school-based violence prevention programs: a meta-analysis. *Journal of School Health*. 78, 465-479
22. Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera, (NN, br. 94/15, 3/17)
23. Pravilnik o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima (NN, br. 132/13)
24. Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 94/15 i 81/19)
25. Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, br. 24/15)
26. Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (NN, br. 34/14, 40/14/, 103/14 i 102/19)
27. Pravilnik o normi rada nastavnika u srednjoškolskoj ustanovi (NN, br. 94/10)
28. Pregrad, J. i sur. (2010.). *Priručnik Programa prevencije vršnjačkog nasilja Za sigurno i poticajno okruženje u školama*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku (Dostupno na: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Stop_nasilju_medju_djecom_prirucnik.pdf)
29. Prekršajni zakon (NN, br. 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18)
30. Programme Summary, Prevention of peer violence: For Safe and Enabling Environment in Schools. UNICEF, 2015. (Dostupno na: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/SVAC_Programme_Summary.pdf)
31. Protokol o pokretanju psiholoških kriznih intervencija u sustavu odgoja i obrazovanja (MZO 2015.)
32. Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima (Vlada RH, 2014.)
33. Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja (Vlada RH, 2018.)
34. Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece (Vlada RH, 2014.)

35. Rigby, K. (2006.). *A meta-evaluation of methods and approaches to reducing bullying on pre-schools and in early primary schools*. Australia: Commonwealth Attorney General's Department
36. Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (NN, br. 124/14)
37. Strategija Vijeća Europe za prava djeteta (2016. – 2021.), (Vijeće Europe, ožujak 2016.)
38. Ustav Republike Hrvatske (NN, br. 85/10 i 05/14)
39. Velki, T. i Ozdanovac, K. (2014.). Preventivni programi usmjereni na smanjenje vršnjačkog nasilja u osnovnim školama na području Osječko-baranjske županije. *Školski vjesnik*, 63 (3), 327-352. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/136069>
40. World Health Organization (2002.). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization
41. Zakon o Agenciji za odgoj i obrazovanje (NN, br. 85/06)
42. Zakon o elektroničkim medijima (NN, br. 153/09, 84/11, 94/13, 136/13)
43. Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje (NN, br. 133/12)
44. Zakon o kaznenom postupku (NN, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17 i 126/19)
45. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18 i 98/19)
46. Zakon o prosvjetnoj inspekciji, (NN, br. 61/11, 16/12 i 98/19)
47. Zakon o radu (NN, br. 93/14, 127/17 i 98/19)
48. Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima (NN, br. 117/03, 71/06, 43/09, 34/11)
49. Zakon o stručno-pedagoškom nadzoru (NN, br. 73/97)
50. Zakon o sudovima za mladež (NN, br. 84/11, 143/12, 148/13, 56/15)
51. Žilić M. i Janković, J. (2016). Nasilje. *Socijalne teme*, 1 (3), 67-87. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/176988>

Povjerenstvo za izradu Akcijskoga plana za prevenciju nasilja u školama

Dokument su izradili članovi Povjerenstva za izradu Akcijskoga plana za prevenciju nasilja u školama:

1. prof. dr. sc. Branka Ramljak – državna tajnica u Ministarstvu znanosti i obrazovanja
2. Lidija Kralj, prof. – pomoćnica ministrice znanosti i obrazovanja
3. Momir Karin, prof. – pomoćnik ministrice znanosti i obrazovanja
4. Vlado Prskalo, prof. – pomoćnik ministrice znanosti i obrazovanja
5. Sanja Horvatić, Ministarstvo znanosti i obrazovanja
6. Suzana Hitrec, prof. – Udruga hrvatskih srednjoškolskih ravnatelja
7. Martina Tomić Latinac – UNICEF
8. prof. dr. sc. Dejana Bouillet – Hrvatska udruga socijalnih pedagoga, Sanja Radić, zamjena – Hrvatska udruga socijalnih pedagoga
9. Melanija Slaviček – Hrvatsko psihološko društvo
10. prof. dr. sc. Edita Slunjski – Hrvatsko pedagoško društvo
11. prof. dr. sc. Igor Radeka – Nezavisni sindikat znanosti i visokog obrazovanja
12. Branimir Mihalinec – Nezavisni sindikat zaposlenih u srednjim školama
13. Biserka Šćurić – Hrvatska udruga ravnatelja osnovnih škola
14. Sanja Šprem – Sindikat hrvatskih učitelja, Dajana Krnek, zamjena – Sindikat hrvatskih učitelja
15. Sanja Vladović – savjetnica pravobraniteljice za djecu, Ester Radmilo, zamjena – savjetnica pravobraniteljice za djecu
16. Darija Delić – Služba prevencije Ravnateljstva policije, Dragan Josipović, zamjena – Odjel maloljetničke delinkvencije i kriminaliteta na štetu mladeži i obitelji
17. Alma Rovis Brandić – Agencija za odgoj i obrazovanje
18. Iva Maria Ivanković – Nacionalno vijeće učenika RH
19. Ivan Dragičević – Nacionalno vijeće učenika RH
20. Nataša Bijelić – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI)
21. Ivana Jolić – ravnateljica Centra za pružanje usluga u zajednici „Luka Ritz“
22. Darko Tot – Ministarstvo znanosti i obrazovanja
23. Maro Alavanja – posebni savjetnik ministrice znanosti i obrazovanja za odnose s javnošću.